מתני' *עצם כדי לעשות תרווד רבי יהודה אומר כדי לעשות ממנו חף, זכוכית כדי לגרור בו ראש *הכרכר צרור או אבן כדי לזרוק בעוף רבי אלעזר בר יעקב אומר כדי לזרוק בבהמה: **גמ'** למימרא דשיעורא דר' יהודה נפיש הא קיימא לן *דשיעורא דרבנן נפיש? אמר עולא חף פותחת: תנו רבנן חפי פותחת טהורין, קבען בפותחת טמאין ושל גל אף על פי שחיברן בדלת וקבען במסמרים טהורין שכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע: זכוכית כדי לגרור בו: תנא *סכוכית כדי לפצוע בה שני נימין כאחת: צרור או אבן כדי לזרוק בעוף רבי אלעזר כו': אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן והוא שמרגשת בה, וכמה שיעורו? תניא רבי אלעזר בן יעקב אומר משקל עשרה זוז: זונין על לבי מדרשא אמר להו: רבותי, אבנים של בית הכסא שיעורן בכמה? אמרו לו כזית כאגוז וכביצה, אמר להו וכי טורטני יבנים? נמנו וגמרו מלא היד תניא *רבי יוסי אומר כזית כאגוז וכביצה (*ר"ש ברבי יוסי אומר משום אביו מלא היד): ת"ר (בשבת) *ג' אבנים מקורזלות מותר להכניס לבית הכסא, וכמה שיעורן ר"מ אומר כאגוז רבי יהודה אומר כביצה *אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כמחלוקת כאן כך מחלוקת באתרוג, התם מתני' הכא ברייתא? אלא כמחלוקת באתרוג כך מחלוקת כאן, אמר רב יהודה *אבל לא את הפאיים, מאי פאיים? אמר רבי זירא כרשיני בבלייתא, *אמר רבא *אסור למשמש בצרור בשבת כדרך שממשמש בחול, מתקיף לה מר זוטרא ליסתכן? כלאחר יד, אמר רבי ינאי *אם יש מקום קבוע לבית הכסא מלא היד, אם לאו כהכרע מדוכה קטנה של בשמים. אמר רב ששת אם יש עליה עד מותר מיתיבי *עשרה דברים מביאין את האדם לידי תחתוניות ואלו הן האוכל עלי קנים ועלי גפנים ולולבי גפנים ומוריגי בהמה בלא מלח ושדרו של דג, ודג מליח שלא בישל כל צורכו והשותה שמרי יין והמקנח בסיד ובחרסית (*בצרור שקינח בו חברו ויש אומרים אף התולה עצמו בבית הכסא* לא קשיא הא בלח הא ביבש ואיבעית אימא כאן מצד אחד וכאן מב' צדדין ואיבעית אימא הא דידיה הא דחבריה א"ל אביי לרב יוסף ירדו עליה גשמים ונשמטשטשו מהו? א"ל אם היה רישומן ניכר מותר, בעא מיניה רבה בר רב שילא מרב

מתני' תרווד · כף קלייר: **חף** · קס"ד דפותחת של *(קף)[עצם] ושיעורה נפיש מתרווד: **כרכר** · עץ יש לאורגין וראשו חד: **כדי לזרוק בבהמה** · דלא טרח איניש למשקל צרור משום עוף להבריחו דבקלא בעלמא דרמי ליה אזיל ליה: **גמ' והא קיי"ל דשיעורא דרבנן נפיש** · גבי לעשות תלאי: **חפי פותחת** · שינים הקבועים בה ולא היא עצמה ועושים אותם מעצם: **חפי פותחת טהורין** · דכל זמן שלא חברן בה אינן ראויין לכלום: **טמאין** · דכלי עצם ככלי מתכות ופשוטיהן טמאין בהכל שוחטין (חולין דף כה:) ולאו משום דמחובר לפותחת וכל המחובר לטהור טהור פותחת יש לה בית קיבול ומקבל מפתח: **ושל גל** · ואם הפותחת הזאת אינה של כלים כגון של שידה ומגדל אלא של גל כמו *טרוקי גלי כגון דלתות שערי החצר אע"פ שחברן בפותחת ואחיל וחבור זה בדלת היא ודלת בנין מחובר לקרקע, טהורין: **סכוכית** · זכוכית ועל שם ששוכין(א) קרי סכוכית ועל שם שהיא זכה קרי זכוכית: **והוא שמרגשת** · הבהמה בצרור זה בהכאתו: **שיעורן בכמה** · להתחייב עליהן אי נמי לטלטלן בחצר ולהכניסן לבית הכסא ואידי ואידי חד שיעורא הוא דבמידי דחזי להו, מיחייב על הוצאתו: **כזית כאגוז כביצה** · שלש מכניסין לקינוח ומקנח זו אחר זו אחת כזית ואחת כאגוז ואחת כביצה, בתחלה מקנח פי (הרעי)(ב) בקטנה להסיר רעי הנדבק שם ובגדולה *פותחת ומלכלך סביבותיו: **טורטני** · מאזנים יכנים לשם לשקול: **מלא היד** · בין שלשתן או אפילו הן ד' וה' ובין כולן מלא היד: **מקורזלות** · (*)ביקועו' שיהיו ראויות לקינוח: **מותר להכניס** · בתוך ד' אמות או בחצר דלא ליתסר לטלטולינהו: **כאגוז** · כל אחת ואחת: **הכא מתני'** · פלוגתא דאתרוג מתני' היא במסכת סוכה והיא סדורה בפי התלמידים: **והכא ברייתא** · ויש הרבה תלמידים שלא שנאוה והוא תולה הידועה בשאינה ידועה: **כך מחלוקת כאן** · ולסימנא בעלמא אמרה דלא תשכח לגירסא דברייתא ואם תשכחנה הזכר ממשנתך דאתרוג: **אבל לא הפאיים** · כמו שקל פיסת רגב (סנהדרין דף סד·) שקורין גליש"ט דהואיל ומיפרכה לא חזי לקינוח ואסורה לטלטל: **כרשיני בבלייתא** · הכי מיקרו משום שבבבל ארץ לחה היא והמחרישה מעלה רגבים: **למשמש** · הנצרך ליפנות ואינו יכול ליפנות אמרינן לקמן בפירקין דממשמש בצרור בנקב והוא נפתח וקא סלקא דעתך דקאמר ובשבת אסור למשמש כלל כדרך שממשמשים בחול: **ליסתכן** · דאמר מר (תמיד פ"א דף כז:) עמוד החוזר מביא אדם לידי הדרוקן: **ומשני כלאחר יד** · האי כדרך דקאמר רבא כדרך הממשמש בחול בלא שינוי משום השרת נימין אבל כלאחר יד כגון אוחז צרור בב' אצבעותיו שפיר דמי: **אם יש מקום קבוע לבה"כ** · שאם יצטרכו לו ערבית יקנח בהם שחרית מכניס שם מלא יד: **כהכרע** · כשיעור המכריע כאגוז, גדול מכזית וזוטר מכביצה: **מדוכה קטנה** · מלאכתה לאיסור אסור לטלטל: **ואם יש עליה עד** · קנוח המעיד שעשויה לכך מותר לטלטלה לקינוח: **תחתוניות** · פיג"ש: **לולבי גפנים** · אותן פילולין הגדלין בגפן וקורין *וודיל"ש: **מוריגי בהמה** · כל בשר שיש בבהמה העשוי כמורג שהוא פגום וחרוקה כמורג חרוץ חדש כלומר כל מקום שאין הבשר חלק כגון קליפת הלשון וכגון החיך שיש בו כמין קולין וכפימות ובית הכוסות: **שקינח בו חבירו** · אסיד ואחרסית נמי קאי: **התולה** · שאינו יושב אלמא קינח בו חברו לא חזי לקינוח, ורב ששת אמר לעיל אם יש עליה עד מותר: **לח** · לא חזי, יבש חזי: **מצד אחד** · באותו צד שקינח בו חבירו לא חזי לקינוח אבל בצד שני חזי: **דידיה** · שהיה קינוח שעליה שלו: **ונשטשטשו** · אותו עד: **מהו** · מי בטיל לייחוד דידיה או לא: **אי רשומו ניכר מותר** · דכיון דמאיס לא חזי לבשמים ולא מיבטל ליה מבית הכסא:

מהו

(*) מקורזלות בקורס בלע"ז שיהיו מדודות וראויות לקינוח כצ"ל רש"ל

חפי פותחת טהורין · פי' בקונטרס שינים של עצם ונותנין אותם בפותחת (ג)לפתוח וקודם שלא נקבעו אין ראוין לכלום קבען בפותחת טמאין דכלי עצם כמתכות ופשוטיהם טמאים כדאמר בהכל שוחטין (חולין דף כה:) ולאו משום דמחובר לפותחת והמחובר לטהור טהור פותחת יש לה בית קיבול דמקבלת מפתח ומה שפירש דפשוטי כלי עצם טמאים כדאמר בהכל שוחטין לא דק דהתם לא איירי אלא בגולמי כלי עצם *אבל פשוטי כלי עצם הא תנן ומייתי לה בפ"ק (דף טז:) כלי עץ כלי עור כלי עצם כלי זכוכית פשוטיהן טהורין ומה שפירש דחפין הן של עצם קשה לר"י דגבי כלי מתכות מיתניא בתוספתא דכלים ועוד דאי בשלא נקבעו אין ראויין לכלום אם כן פשיטא דטהורין ומה שפי' שפותחת יש לה בית קיבול לקבל המפתח הא לא חשיב בית קיבול שאין המפתח עשוי לטלטל ע"י אותו בית קיבול כמו הקיטע יוצא בקב שלו (לעיל דף סו·) דטהור כשאין בו בית קיבול כתיתין דפי' בקונט' דמה שמניח ראש שוקו בתוכו לא חשיב בית קיבול שאין השוק מיטלטל על ידו ועוד דפי' דפותחת גורמת טומאה לחף אדרבה תנן במס' כלים בפי"ג (משנה ו) פותחת של עץ וחפין של מתכת טמאה פותחת של מתכת וחפין שלה של עץ טהורה אלמא בתר חפין אזלינן ואע"ג דמשמע דהתיא כרבי נחמיה דלא אזיל בתר מעמיד אלא בתר תשמיש דהיינו חותם ברייתא דשמעתי' נמי נראה לר"י דאתיא כוותיה דקתני סיפא דהכא טבעת של מתכת וחותם של אלמוג ר' נחמיה מטהר ונראה לר"י דבחפין של מתכת איירי ואע"פ שלא נקבעו ראויין הם קצת ליכנס בפותחת ואפילו הכי טהורין דגולמי כלי מתכות טהורין קבען בפותחת טמאין שנגמרה מלאכתן וכן משמע בסמוך דטעמא משום גמר מלאכה דקתני ושל גל אע"פ שחברן לדלת כו' דמשמע מה שקבען לדלת יש לו לגרום טומאה אלא כיון שאין להם פותחת (ד)[וחף] קבוע בגל טהור:

אסור למשמש בצרור · פירש בקונטרס הנצרך לפנות ואינו יכול לאסור משום השרת נימין וא"ת והא רבא בדבר שאין מתכוין סבר כר"ש בספ"ב דביצה (דף כג·) וכה"ג פריך לקמן לרבי יוחנן דאסר משום השרת נימין ויש לומר דהכא במשמוש לגרור הוי פסיק רישיה:

ואם לאו כהכרע · ונראה לר"ת כגירסת ר"ח ואם לאו כהכרע מדוכה קטנה של בשמים והכרע פי' רגל כמו כרעי המטה וכן מפרש בירושלמי כמלא רגל מדוכה קטנה של בשמים: (*)**אמר** רב ששת אם יש עליה עד מותר · מילתא באפי נפשה היא פירוש מותר לקנח בה אפילו גדולה יותר מכביצה או אם יש הרבה ממלא היד מותר ליטול כולן דכיון דיש עליהן עד הוכח כולן:

(*) רש"ל, וב"ח ומהר"מ כתבו דזהו דיבור אחד עם דיבור שלמעלה

מהו

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה יג:
כה ב ג שם הלכה יא
כו ד מיי' פכ"ו שם הל' ד סמג לאוין סה טור שו"ע או"ח סימן שיב סעיף א:
כז ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:
כח ו מיי' שם הל' ט' טור ושו"ע שם ס"ח:
כט ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף א:
ל ח מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעיף ב:

◆

רבינו חננאל

אם עירב חול בסיד הוא טרכסיד ואסור · וקסבר דהא דתנינן [מתני'] חול גם כדי ליתן על מלא כף סיד . ר' יהודה היא (רב פפא) [רבא] אמר אפי' תימא רבנן. קלקולו זהו תקונו אית ביה ב' פירושים חד לענין שופריה דסיד. האי ברייתא (לאו) לענין שחרירותיה. וקסברי רבנן דסיד שעירב בו חול . אע"פ שהוא מתחזק כן הלך יופיו ומותר בגלה. והכא משו"ה קאמרי חול גם כדי ליתן על מלא כף סיד . ופירוש שני כיון דלא שרי למיסר *ביה בגלה עד שיערב בו חול (הוה ליה) הקלקול דקא מקלקל הוא התקון והלכך משערינן חול גם כדי ליתן על מלוא כף סיד דחשיב ליה כדי שיהא מותר לסוד בו : צוצלא עוף ממין התורי'. ובלשון חכמים ריצפי . וקורין אותה אל פאכתי': חף *)דתני הכא חפים דתניא [בברייתא] שיניים [הוא עשויין] מחתיכה של עץ וקורין בלשון פרסי דנר אננאת מין נודעים בבבל . חפים בנגר שהן תלויין ועומדין כקבורים בתוך העץ שהוא בית הנגר תקרא אל קפ' ובעץ שהוא הנגר נקבים מכוונים להן כשמתקנין · נגרן נופלין ונכנסין להן ואלה הן של גל ובהן נסגר והמפתח יש בו חפין בולטין מכוונין כנגדן מכניסין אותו בחלל שבנגר ודוחפין מעלין את החפין של גל והוא נפתח ואף שחברן בדלת טהורין לעולם [מפני] שהן מחוברים לקרקע . ושבמפתח טהורין עד שיקבעו בפותחת ואז הוויין מכלל הכלי : זוז וזוין (מצריך) כולן אחד הן . והן כששאל זונין כמה שיעור אבנים מקורזלות [שרשאי להעבירן] בכרמלית יתר מד' אמות ומקנח בהן . ואמרו לו כזית . כאגוז . כביצה . אמר להן (ומטסמני) [וכי טורטני] יבנים . פירוש היש לן מאזנים שישקול השיעור הזה נמנו וגמרו הכל מותר עד (אלא) [מלא] היד . וכן א"ר ישמעאל ב"ר יוסי משו' אביו וכן הלכה . אבל פלוגתא דר"מ ור' יהודה דפליגין הכא כי היכי דפליגי באתרוג עיקר תרוייהו. (וכדמנו תמרו) [כדנמנו וגמרו] פיים דקא מפרש ליה (קרי שני גבליאתא) [כרשיני בבלייתא] שהיא אדמה שהיא קרוב להתפרך ולהתכתת ואינ' אבנים ולא לבנים שרופי' דקריין אגורי: **אמר** רבא לא ישמשש בצרורות בשבת כדי להחליקן שלא ישרטו את בשרו ונמצא בא לידי כתישה או טחינה . ולא יעשה כדרך שהוא [עושה] ממשמש בחול . מתקיף לה מר זוטרא היאך יסתכן אלא כלאחר יד . ויש מפרשין כדי להכך ולנקות את עצמו כדרך שהוא ממשמש בחול . ואף לא יסתכן בעובי שם סינוף אלא מתחכך ומתנקה כלאחר יד · שמוצא שינוי מן החול . ופירוש' דברי ר' ינאי אם יש מקום קבוע לבית הכסא שצפנה בו מטלטל לשם שלש אבנים מקורזלות כל אחד מלא היד לקנח בהן . ואע"פ שיש מסקום שנוטלין עד בית הכסא הקבוע אמות הרבה . אבל אין מקום קבוע אלא אם יש בידו אבנים סובב בבקעה לראות אנה ישב אין לו לשנות אלא בהכרע מדוכה קטנה של בשמים . והיינו שמעין פירושא הכרע מדוכה קטנה דאינה של בוכנא שדורכין בו והוא מקנח שמעבירין אותו במדוכה לשחוק בו . וראינו בתלמוד ארץ ישראל מלא רגל מדוכה קטנה של בושם : **אמר** רב ששת אם יש עליה עד מותר . פירשו רבינו עד כגון סמרטוט או פקולין כדתנן התם ממשמשת בב' עדים . והן הן תיקוניה ועוותיה . והכי קאמר אע"פ [שקינח] בה כבר הרי הוא מותר ליטלה ולהתקנח בה : **מיתיבי** עשרה דברים מביאין את האדם לידי תחתוניות ואחת מהן המקנח בצרור שקינח בו חבירו . ופירקי כמה פירוקין . אם לח הוא לא יקנח בו שמביאו לידי תחתוניות ואם יבש מותר . איבעית אימא אם קינח בו חבירו מצד א' מקנח הוא מצד אחר . ואם קנח חבירו משני צדדין חושש . אבע"א אפי' צרור שהוא קינח בו כבר גם עכשיו חוזר ומקנח ביה . ואם חבירו קינח בו בא הוא לידי תחתוניות : **א"ל** אביי לרב יוסף

*) עיין ערוך ערך תף א'.

רב נסים גאון

את ביתו בסיד אלא אם כן עירב בו חול וכו' הדבר שגרם איסור דבר זה הוא מה שאירע לישראל בבית שני מלכות פיסוס הרשע ועיקר דיליה הוא בתוספתא סוטה בפולמוס של טיטוס על עטרות כלות וכו' ושלא יסוד אדם את ביתו בסיד ובביצת הסיד עירב בו חול או תבן הרי זה מותר ר' יהודה אומר עירב בו חול הרי זה טרכסיד ואסור עירב בו תבן הרי זה מותר : **סליק המוציא יין**

מסורת הש"ס

רש"ל גורס של עצם עצמה ושיעורה וגו' מהר"מ של עצם עצמה

[גי' הערוך הכרכד]

[לעיל פ.]

[כריתות כח.]

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה סכוכית וכו' ששוכין נה קרי: (ב) ד"ה כזית וכו' מקנח פי הנקב בקטנה: (ג) תוס' ד"ה חפי וכו' בפותח' של עץ לפתוח וקודם שנקבעו כצ"ל ותיבת שלא נמחק: (ד) בא"ד אלא כיון שאין להם פותחת ואף קבוע בגל טהור נ"ב פירוש מדקתני [אע"פ שחיברן בדלת וקבען במסמרי' משמע] דה"ק לא מיבעיא [היכא דחיברן ולא קבען דטהורין דלא מקרי נגמרה] מלאכתן דודאי טהור אלא אפי' היכא] דקבוע בגל [במסמרי' דנגמרה מלאכתן אפילו הכי טהור] וזה שכתבו התוס' כיון שאין להם פותחת דאי דשל גל [מיירי נ"כ בפותחת מאי אע"פ דקאמר הא כיון שקבען בפותחת כבר נגמרה מלאכתן כמו ברישא ואם כן כשלא קבען במסמרים טמאין ועיקר הטעם דשל גל טהורין מחמת חבורן לקרקע ומאי אע"פ שחיברן] :

◆

גליון הש"ס

גמ' אמר רבא אסור למשמש בצרור . בר"ש פ"ז מ"ד דטהרות הי' לו הגי' כאן לשמש: רש"י ד"ה מדוכה קטנה מלאכתה לאיסור . עיין לקמן דף קכג ע"א ברש"י ד"ה הכי נמי עלי ומדוכה וצ"ע :

נוסח
אבני (לקנח)
בית הכסא

נוסח
שימוש במדוכה של בשמים
(שהוא כלי שמלאכתו איסור)
לקינוח בבית הכסא

*כף אדמה

*קנוקנות של
צמחים
מטפסים